

Esad Kurtović

Samobor na Drini (prvi spomen u pisanim vrelima)

Apstrakt: Prilog razmatra prvi spomen tvrđave Samobor u gornjem Podrinju u očuvanim pisanim historijskim izvorima. Aktualna postavka u literaturi o prvom spomenu Samobora u 1397. godini nema svoju podlogu u izvorima. Prvi spomen Samobora je iz januara 1423. godine.

Ključne riječi: Samobor, srednjovjekovna Bosna

Na desnoj obali rijeke Drine, nizvodno od Goražda, na liticama krečnjačkog uzvišenja (1.000 m), na obali rijeke Janjine, iznad naselja Ustiprača, u okviru župe Pribud, nalazio se Samobor, poznata utvrda i rezidencija uglednog bosanskog srednjovjekovnog plemićkog roda Kosače. Bez sistematskih istraživanja arheolozi i drugi istraživači materijalne kulture dali su značajne opise Samobora koji služe kao polazište za njegovu identifikaciju i opis. Prilaz Samoboru, kojeg rijeka Janjina opasuje s tri strane, moguć je samo s preostale četvrte strane, iz pravca sela Međurječje, udaljenog 4 km od njega. Samobor je među najvećim tvrđavama u Bosni, a svakako je najprostranija od svih koje su držale Kosače. Na pojedinim tačkama široka je oko 350 m. Njegova situiranost na širokom platou, na vrhu surih stijena iznad mračnog kanjona Janjine gdje se upečatljivo ističe, omogućuje značajnu kontrolu okoline pa se može nazvati pravim 'orlovskim gnijezdom' Kosača.¹

Na ovom mjestu razmotrit ćemo postavku aktualnog znanja o prvom spomenu Samobora u pisanim historijskim izvorima jer nam se čini da nije dobro postavljena uprkos učestalim ponavljanjima. Uobičajena je konstatacija koja se može naći u elektronskim medijima da

¹ Polazišta, Delić 1892: 255–269; Kajmaković 1978: 868–869; Kajmaković 1981: 141–144; Palavestra 1988: 130.

se stari grad Samobor prvi put spominje 1397. god. i da ga je sagradio Sandalj Hranić Kosača. To je zabilježeno i u odluci kojom je Samobor proglašen nacionalnim spomenikom u Bosni i Hercegovini januara 2006. godine.² U poznatim pisanim izvorima nije nigdje zabilježeno da je Samobor gradio ili sagradio Sandalj Hranić Kosača, pa kako je izvjesnost pisanih vrela u tom pravcu skromnija, segment postanka, gradnje i uopće urbaniziranja svakako će temeljitije i pouzdanije rješavati arheolozi kada budu u prilici da se detaljnije posvete ovom lokalitetu.

Informaciju o 1397. god. kao vremenu prvog spomena Samobora, koliko je poznato, prvi je ponudio Hamdija Kreševljaković u radu posvećenom starim bosanskim gradovima (1953).³ Malo kasnije to je informacija koju indirektno posjeduje i Marko Vego u obradi naselja srednjovjekovne bosanske države.⁴ I kasniji radovi Rasima Živojevića,⁵ Desanke Kovačević,⁶ Zdravka Kajmakovića,⁷ Šefika Bešlagića⁸ i Husrefa Redžića⁹ imaju ovu informaciju u opticaju. To su u osnovi referentne literaturne obrade odakle saznanja, pored uskostručnih radova, crpe i moderni elektronski mediji.

Kada se detaljnije sagleda, izvor informacije za ovu postavku koja je još u upotrebi nalazi se u radu Mihaila Dinića o dubrovačkoj srednjovjekovnoj karavanskoj trgovini. Istaknuti poznavalac dubrovačke građe u izvrsnoj radnji o karavanskoj trgovini spomenuo je izričkom “samo tri karavana, i to neznatna, čiji je cilj bio Samobor: jedan 1397. i dva 1435. godine”. Za navedeno se pozvao na svoju ranije citiranu napomenu u istom radu u kojoj je signatura i izvod iz dokumenta

² Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Odluka o proglašenju *Graditeljske cjeline – Stari grad Samobor, opština Novo Goražde* nacionalnim spomenikom od 23. 1. 2006. godine (http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=2770). Samobor se nije našao u nedavnoj obradi u: Лексикон 2010.

³ Kreševljaković 1953: 11.

⁴ Vego 1957: 103.

⁵ Živojević 1964: 34–35.

⁶ Ковачевић-Кojiћ 1978: 106.

⁷ Kajmaković 1978: 868.

⁸ Bešlagić 1985: 17.

⁹ Redžić 2009: 174.

povezana za samo jedan karavan i to onaj od 10. marta 1435. godine.¹⁰ Istaknuto, arhivska signatura za karavan iz 1397. god. nije ponuđena. Iako je M. Dinić iza sebe ostavio ugled iscrpnog neimara i istraživača, vjerovatno je da je pozivanje na raniju napomenu dovelo do određene zabune. Može da bude i nešto drugo u pitanju. Iako je izvor informacija za buduću literaturu, sam autor nije naglašavao da je to prvi spomen Samobora u pisanim vrelima. Bilo kako bilo, ponuđene signature za karavan iz 1397. god. nemamo, tako da je i pitanje prvog spomena Samobora trenutno pozivanje na nepostojeću dokumentaciju. Time se još jednom pokazuje da svaka savremena leksikonska i leksikografska postavljanja trebaju rezultirati preispitivanjima kroz izvore prvog reda.

Po strani od ovdje navedene literature je *Imenik geografskih naziva srednjovjekovne Zete*, dobrog poznavaoца topografije dubrovačkog zaleđa Gavra Škrivanića, koji nije uzimao u obzir soluciju za spomen Samobora iz 1397, kao Kreševljaković, Vego i drugi, nego je za inačicu Samobor izabrao samo Dinićevu informaciju o karavanu od 10. marta 1435. godine.¹¹

Podvucimo, jasnog dokaza o prvom spomenu Samobora 1397. god. nema. Ostvareni uvid u serije dubrovačke arhivske građe koje upućuju na ugovore o karavanskom prijevozu robe (*Diversa cancellariae* i *Diversa Notariae*) nisu polučile pronalazak tog Dinićevog ugovora. Tako preostaje da su poznata i izvorom potvrđena samo dva karavana koja imaju za cilj Samobor. U prvom, 2. marta 1435. god., Vlah Dubravac Milićević se obavezuje dubrovačkoj vlasteli Andriji Mar. Ranjini i Marinu Ivana Gučetiću prevesti 13 tovara tkanina i robe od Dubrovnika do Samobora po cijeni od pet perpera dubrovačkih dinara po tovaru.¹² Malo kasnije, 10. marta 1435. god., isti Dubravac se obavezao Vlahu (Blažu) Martola Zamanjiću prevesti od Dubrovnika do Samobora 10 tovara tkanina i robe također po cijeni od pet perpera po tovaru.¹³

¹⁰ Динић 1937: напомена 10 на страни 122 и напомена 32 на страни 126 (и у: Динић 1978: напомена 10 на страни 308, и напомена 32 на страни 312).

¹¹ Шкриванић 1954: 94.

¹² “salmas tredecim pannorum et mercantiarum de Ragusio usque ad Samobor” (2. 3. 1435), Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Diversa Cancellariae*, XLVIII, 334; Kurtović 2019: 1024.

¹³ “de Ragusio usque ad Samobor salmas decem pannorum et mercantiarum” (10. 3. 1435), DAD, *Diversa Cancellariae*, XLVIII, 340v; Kurtović 2019: 1024–1025.

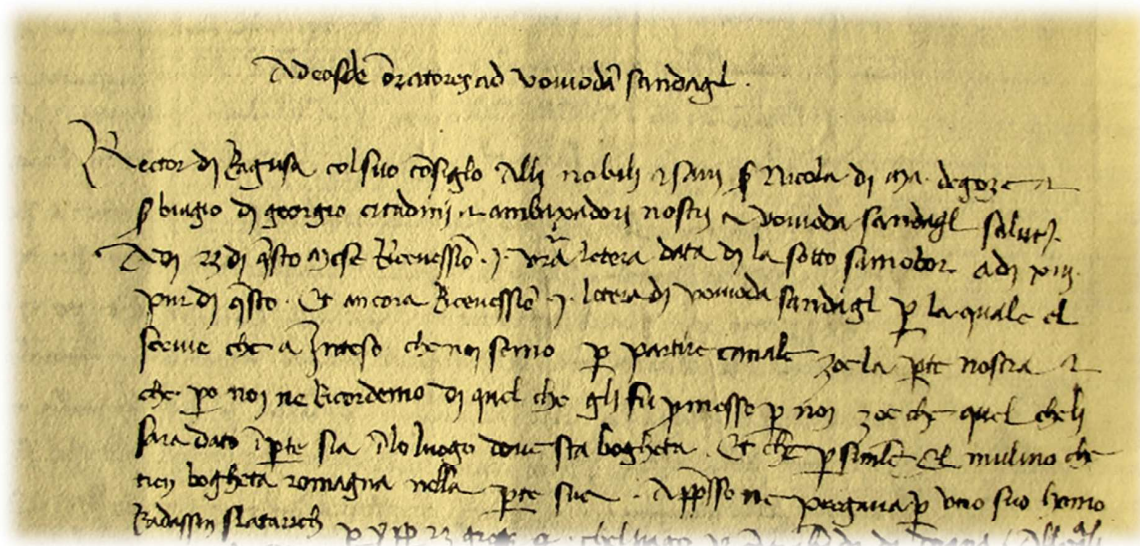
* * *

Kako smo ostali bez jasne odrednice o prvom spomenu Samobora, do daljnjeg preostaje da među poznatom dokumentacijom izdvojimo koji su prvi pouzdani pokazatelji o prvom spomenu Samobora u pisanim izvorima. Prvi naredni dokument koji se vezuje za Samobor je tek iz početka 1423. godine. Radi se o očuvanoj prepisci između dubrovačkih poslanika Nikole Gučetića i Vlaha (Blaža) Đurđevića koji su se javljali vladi u Dubrovniku iz Podsamobora. Prema pismu datiranom 25. januara 1423, navedeno je da je 23. istog mjeseca u Dubrovnik stiglo pismo poslano iz Podsamobora 13. januara (adi 23 di questo mese riceuessimo una vostra letera data di la Sotto Samobor adi XIII pur di questo).¹⁴ Šira kontekstualizacija ove prepiske predstavlja poznate pregovore vojvode Sandalja Hranića i vojvode Radoslava Pavlovića koji su vođeni oko ustupanja tvrđave Sokol u Konavlima Dubrovčanima.¹⁵

Starost urbanih struktura, fortifikacija te srednjovjekovne tvrđave i rezidencije u Samoboru pripada budućim istraživanjima materijalnih ostataka. Ona je svakako višeslojna i hronološki daleko prije prvog očuvanog spomena Samobora u pisanim izvorima iz januara 1423. godine. Primjer Samobora, sa kasnijim očuvanim prvim spomenom u pisanim izvorima, nije jedini s obzirom na to da je manji broj informacija koje dubrovačka građa pruža o vojnostrateškim, dok je daleko veći broj spomena o privrednim središtima u unutrašnjosti.

¹⁴ "Ad eosdem oratores ad voiuodam Sandagl. Rector di Ragusa col suo consiglio alli nobili et saui ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Georgio citadini et ambaxadori nostri a voiuoda Sandagl salutem. Adi 23 di questo mese riceuessimo una vostra letera data di la Sotto Samobor adi XIII pur di questo" (25.1. 1423), DAD, *Lettere di Levante*, VIII, 142v.

¹⁵ Kurtović 2009: 241–242, pismo 469–470.

DAD, Lettere di Levante, VIII, 142v.

Zaključak

Uobičajeno literaturno polazište da se Samobor, utvrda i rezidencija Kosača u Podrinju, prvi put spominje u pisanim izvorima 1397. god. nema očuvanu izvornu potvrdu. Analiza pokazuje da za navedenu godinu nije ponuđen adekvatan izvor. Prvi očuvani spomen Samobora u pisanim izvorima zapravo je iz januara 1423. godine.

Bibliografija

Literatura

- Bešlagić, Š. (1985): *Kamene stolice u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini*, ANUBiH, Djela, 59, Odjeljenje društvenih nauka, 34, Sarajevo.
- Delić, S. (1892): "Samobor kod Drine", *Glasnik Zemaljskog muzeja*, IV, Sarajevo, 255–269.
- Динић, М. (1937): "Дубровачка средњовековна караванска трговина", *Jugoslovenski istorijski časopis*, III, 1–4, Београд, 119–146.
- Динић, М. (1978): *Српске земље у средњем веку. Историјско-географске студије*, СКЗ, Београд.
- Кажмаковић, З. (1978): "Srednjovjekovna arhitektura u Bosni i Hercegovini", Radio Sarajevo treći program, VII/20, Sarajevo, 842–870.
- Кажмаковић, З. (1981): "Drina u doba Kosača. Novi arheološko-arhitektonski spomenici", *Naše starine*, XIV–XV, Sarajevo, 141–177.
- Ковачевић-Којић, Д. (1978): *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Веселин Маслеша, Сарајево.
- Креševljaković, Н. (1953): "Stari bosanski gradovi", *Naše starine*, I, Sarajevo, 7–44.
- Kurtović, E. (2009): *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Institut za istoriju, Sarajevo.
- Kurtović, E. (2019): *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341–1526)*, 2, Institut za historiju – JU Historijski arhiv Sarajevo, Sarajevo.
- Лексикон (2010): *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима*, Завод за уџбенике, Београд.
- Palavestra, V. (1988): "Samobor", *Arheološki leksikon BiH*, Том III, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Redžić, Н. (2009): *Srednjovjekovni gradovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo Publishing, Sarajevo.
- Шкриванић, Г. (1954): *Именик географских назива средњовековне Зете*, Историски институт НР Црне Горе, Титоград.
- Vego, M. (1957): *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Svjetlost, Sarajevo.
- Živojević, R. (1964): *Goražde u prošlosti i danas*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, 2, Sarajevo.

Summary

Samobor Fortress (Samobor na Drini)

The usual starting point in the literature stating that Samobor, the fortress and residence of the Kosača (a Bosnian medieval noble family) in Podrinje, was first mentioned in written sources in 1397, has no original source preserved. Analyses show that a reliable source was not presented for the year indicated. The first mention of Samobor preserved in written sources actually dates from January 1423.